

UZ IZVEDBU HVARSKOG »GOSPINA PLAČA« I ZADARSKOG PRIKAZANJA »MUKA SVETE MARGARITE«

Nikica Kolumbić

Večerašnja priredba u svom prvom dijelu sadrži autentičnu demonstraciju jedne višestoljetne tradicije — pjevanja »Plaća Gospina« u procesijama koje se istovremeno održavaju u noći između Velikog četvrtka i Velikog petka, a koje organiziraju žitelji šest središnjih sela na otoku Hvaru, obilazeći u krugu jedni druge i to u pravcu: Jelsa, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj, Vrboska.

Stihovi koji se tom prilikom pjevaju jesu ulomci iz daleko većeg teksta »Plaća Gospina« koji je najranije sačuvan u Osorsko-hrvatskoj pjesmarici iz 1530. te u nekoliko kasnijih prijepisa i varijanata, što sve pokazuje koliko je na ovom otoku tradicija čuvanja i upotrebe takvih tekstova bila jaka.

Dijaloški »Plać«, kakav je ovaj hvarski, a kakvi su poznati u mnogim hrvatskim krajevima, posebno uzduž Jadrana, već sâm po sebi sadrži stanovite dramske elemente, a u višestoljetnom razvoju hrvatske srednjovjekovne drame predstavlja i određeni stupanj njena prerastanja u prave dramske oblike.

Ali i u obliku kakav ćemo večeras čuti utkani su neki elementi dijaloške, pa i dramske predodžbe. Osim replika između samih osoba,

i način izvođenja skladno podržava tu dijalošku notu, budući da se izvođači dijele na *pjevače* (kantadure) i *odgovarače*. Tekstovi »Plača« za vrijeme Velikog tjedna pjevaju se u dvije melodije: dužoj, polaganijoj (u kojoj se u pučkoj obradi čuvaju elementi korala) i kraćoj, bržoj (koja nas po nekim crtama podsjeća na narodni melos).

Kako je već poznato, tekstovi »Plača« vezani su za pučke vjerske svečanosti, koje se i kod nas mogu bilježiti već od kraja XIII stoljeća, a sama pjesma prema kojoj su nastali svi naši osmerački »plačevi« poznata je iz rukopisnog glagoljskog zbornika s kraja XIV stoljeća. Temeljni je sadržaj ovih tekstova religiozan, ali je u pučkoj duši, koja je kroz stoljeća bivala pritisnuta mnogim tegobama i nedaćama, sama tema našla u tim pjesmama i melodijama nešto više od puke religiozne idejnosti. U temi majke koja plače za progonjenim sinom prepoznala je neke svoje vlastite kucaje kojima je mogla iskaliti svu gorčinu života i svakodnevnih tegoba. Uostalom, suvremena istraživanja povezuju postanak hvarske procesije »za križen« uz stanovita socijalna buđenja težaka središnjeg dijela otoka, kad su se nastojali osloboditi feudalnih oblika crkvene uprave. Nastavili su se, dakle, ti tekstovi gajiti i prenositi u tim svečanostima s pokoljenja na pokoljenje, a svojim glavnim motivom — bol majke za sinom, pretvorili su se u tumača istinskih ljudskih patnji, pa su kroz stoljeća u teškim trenucima pomoću tih pjesama vjernici-težaci mogli dati oduška, osobito brojne uciviljene majke.

Zato nije ni čudno što su upravo takvi stihovi iz religiozne prešli i u svjetovnu pučku, odnosno usmenu poeziju. Još u prošlom stoljeću, u doba rakovičke bune 1871. zabilježeni su odlomci iz dijaloškog »Plača«, a odjeci još uvijek dobro sačuvanog takvog osmerca posebno se prepoznaju u omiljenoj partizanskoj pjesmi koja je u stihovima

Na Kordunu grob do groba,
traži majka sina svoga.

prilagodila ovaj religiozni motiv suvremenom tragičnom trenutku. Križ je u toj verziji zamijenjen s grobom u kojem mjesto Krista leži partizan koji je poginuo za slobodu.

Teža mi je suza tvoja
nego crna zemlja ova,

pjeva u ovoj pjesmi narodne preradbe sin svojoj majci, što je samo mala preobrazba stihova

Teže su mi suze tvoje
neg na križu muke moje.

U hrvatskoj književnosti ima brojnih primjera kojima se potvrđuje prožimanje narodne i umjetničke, pa i pučko-religiozne poezije. Sjetimo se samo narodne verzije Lucićeve »Robinje«, kad već govorimo o hvarskim temama.

Neće prema tome biti slučajno da je i zadarsko prikazanje »Muka svete Margarite« našla odjek u više narodnih verzija, ali za nas je najzanimljivije da se u jednoj hvarskoj verziji svetica Margarita preobrazila u Zadarkinju Maru koju hvataju Turci i koja ih svojom hrabrošću pobjeđuje.

Ta transformacija iz umjetničke u narodnu poeziju, pa i to međusobno prožimanje govori nam o mnogo širim i većim vrijednostima i dimenzijama koje srednjovjekovni pjesnički i dramski tekstovi imaju, vrijednostima svakako i većim nego što su granice kulturno-povijesnog vrednovanja.

U večerašnjoj priredbi najprije ćemo čuti tzv. Gospin plač koji će izvesti pjevači iz sela Svirče uz nekoliko ulomaka koje će recitirati članica KUD »Dr Orest Žunković« iz Hvara. Prije izvedbe prikazanja »Muka svete Margarite« čut ćemo hvarsku deseteračku verziju pjesme »Ovce pase Zadarkinja Mare«.